

ŞAM DÜĞÜNLERİ VE BU DÜĞÜNLERDE SÖYLENEN ZILGİTLAR¹

YIL / YEAR 14, SAYI / ISSUE 27 (BAHAR / SPRING 2016/1) ss. 231 - 252

OSMAN DÜZGÜN

Yrd. Doç. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

duzgunosman@gmail.com

Öz

Evlilik, toplumun temeli olan aile kurumunu oluşturmaktadır. Evlilikler; nesilden nesle aktararak hayatiyetini devam ettiren ve toplumu bir araya getiren, geçmişle bağlar kuran değerlerdendir. Bölgeden bölgeye farklılık gösteren bu merasimler, insanların en çok önem verdiği toplantılardan biridir. Şam halkının kültürünü yansıtan düğün ve bu düğünlerde terennüm edilen zılgıtları inceleyeceğimiz bu çalışmada, kız görme, kız isteme, söz kesme, çeyiz alma, hamam faslı, düğün günü ve gelin alma gibi düğün ritüelleri ele alınacaktır. Çalışmada ayrıca, *es-Samde* (الصَّمْدَة)/gelinin tahta oturtulması), *el-Mastaba* (المَصْطَبَة)/gelinin oturduğu taht ve *et-Telbîse* (التَّلْبِيسَة)/dama-dın giydirilmesi) gibi bu bölgeye ait düğün gelenekleri hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Şam Düğünleri, Zılgıt, es-Samde, el-Mastaba, et-Telbîse

THE WEDDINGS OF DAMASCUS AND THEIR ULULATIONS

Abstract

Marriage leads to the formation of the family institution, which is the backbone of society. Marriages are part of the fabric of society, a connection with the past kept alive through passing it from one generation to the other. With noticeable differences from region to region, these ceremonies are one of the most important occasions in the human life. This study will examine the wedding and the ululations uttered in these ceremonies as refelected by the culture of the people of damascus. Wedding aspects such as seeing the bride to be, asking the bride's hand in marriage, making a promise to wed, paying the dowry, setting the wedding date and the taking the bride to her new home will be adressed. The study will also shade some light on traditions such as *al-Samdah* (الصَّمْدَة)/the tradition of seating the bride on throne) *al-Mastaba* (المَصْطَبَة)/the throne the bride sits on) and *al-Talbeesah* (التَّلْبِيسَة)/dressing of the groom).

Keywords: Damascus Weddings, Ulutation, al-Samdah, al-Mastabah, al-Talbeesah

¹ Bu çalışmada yer alan birçok zılgıt, Türkmen asıllı Suriye vatandaşı ve emekli tarih öğretmeni İmân ed-Derâvşe (Ummu Hişâm)'den yönlendirilmiş görüşme (mülakat) yöntemiyle elde edilmiştir.

Giriş

İnsanın varlığı milletlerin varlığıyla eş değerdir ve bu durum neslin devamlılığıyla mümkündür. Çünkü insanlar ve milletler ancak bu devamlılıkla hayatta kalır, topraklarına/köklerine tutunurlar. Bu devamlılığın en önemli ve meşru parçası evliliklerdir. Evlilik, toplumun temeli olan aile kurumunu oluşturmaktadır. Evlilikler; nesilden nesle aktararak hayatini devam ettiren ve toplumu bir araya getiren, geçmişle bağlar kuran önemli değerlerdendir ve bölgeden bölgeye, coğrafyadan coğrafyaya farklılık göstermektedir.

Aile kurmak maksadıyla icra edilen merasimlere düğün adı verilmektedir. Evlenme törenlerinde yaşayan birçok gelenek ve görenek vardır. Toplumların tarihsel boyutları, ekonomik yapıları, yerleşim düzenleri, üretim ilişkileri kısaca kültürleri evlenme biçimlerini de belirlemektedir. Her toplum ya da grup, kendi yapısına uygun evlenme biçimlerini tercih ederken kendisine aykırı düşecek olanları da önlemeye çalışmaktadır².

Şam düğün ve bu düğünlerde terennüm edilen zılgıtları inceleyeceğiz bu çalışmada, düğün gelenek ve göreneklerine değinilecek ve kız görme, kız isteme, söz kesme, çeyiz alma, hamam faslı, düğün günü ve gelin alma gibi düğün ritüellerinden bahsedilecektir. Ayrıca bu aşamalarda terennüm edilen zılgıtlara yer verilecektir.

Kız Görme

Oğlan evlenecek yaşa geldiğinde ona ve aileye münasip bir gelin arama aşaması başlar. Bu aşamada komşu kızlar, tanıdıkların ve akrabaların kızları değerlendirilir. Bununla birlikte bazı erkekler, akraba kızlarıyla evlenmek istemeyebilmektedirler³. Sonrasında anne, gelin adaylarının isimlerini takdim eder: Falancanın kızı, Ebu falanın kızı, ya da ..nın amcasının kızı, ya da ..dayısının kızı vb. Bu durum, bir aday üzerinde muvafakat sağlanıncaya kadar devam eder. Daha sonra anne, ismi belirlenen kızın evine ziyarete gider, bunu birkaç ziyaret daha takip eder.

Yapılan her ziyarette oğlanın annesi kızın; öpüşünden başlayarak ağzının kötü kokup kokmadığı, dişlerinin düzgün olup olmadığı, yüzünün yuvarlaklığı, tenin rengi, boyu, vücut azalarının intizamı vb. birçok hususa bakar. Bu ziyaretler sırasında anne, oğlunun iyi ahlak üzere olduğunu, boyunu posunu ve genel özelliklerini, dolaylı yolla anlatır. Örneğin, anneye sütlaç takdim edildiğinde: “*يو بقريني شو بيحب الرز بحليب*” (Allah canımı alsın, (oğlum) sütlacı ne çok sever..) der. Bu ve buna benzer birçok vesile ile anne oğlundan üstü kapalı olarak bahseder. Bu arada anne, sık sık sözü gelin adayına getirerek “*ما شاء الله* (Maşallah!), “*حَصَّتْكَ بِاسْمِ الله*” (Bismillah diyerek seni nazardan

² Sedat Veysi Örnek, *Türk Halkbilimi*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1995, s. 185. Ayrıca bkz. Nihat Nirun, M. Cihat Özönder, “Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçinde Âdetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler”, *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*, Ankara 1990, s. 252.

³ Bu konuda “*الأقارب كالعقارب*” (Akrabalar akrepler gibidir) atasözü Şam halkının dilinde dolaşmaktadır.

⁴ ‘O, beni kabre koysun/Allah canımı alsın’ anlamında Suriye lehçesinde kullanılan bir tabir.

korudum!), “سُبْحَانَ يَلِي خَلْقَكَ هَالِكَاوِينَ” (Seni bu, boy ve posta yaratan Allah her türlü noksanlıktan münezzehtir!), “يَا ابْنِي شَوْ بِيحَبِّ الْبَيْضِ” (Oy, Oğlum da beyaz tenlileri ne çok sever!) vb. övgü ifadelerî kullanır. Bu ziyaretlerde, oğlan ve kız tarafı çocuklarının ahlak ve tavırlarından bahsederek kafalardaki sorulara cevap bulur.

Her iki tarafı temsilen anneler, ön ittifakı sağlamaları durumunda, sıra istihare yapmaya gelir. Herkes diğer tarafa yönelik bu birliktelik için istihare yapar. İstihare hayırlı çıkarsa hayırlısıyla devam ederler, aksi takdirde oğlanın annesi başka bir aday aramaya başlar.

İstihare neticesinde her iki taraftan onay alınmasıyla, aileler birbirini sormaya, soruşturmaya başlarlar. Bu sorgu-sual aşamasının da olumlu sonuçlanmasının ardından nikâh aşamasına geçilir. Bu aşamada kadınlar birbirleriyle fikir alışverişinde bulunurlar. Bu durum onların kafalarında herhangi bir noktada soru kalmayınca kadar devam eder. Kadınlar arasında karşılıklı mutabakat sağlandığında sıra erkeklere gelir. Bu aşamada, her iki anne, diğer aileye ait bildiği malumatları kocalarına aktarır. Bunu takiben de erkeklerin bir araya geldiği ve onaylarının alındığı aşamaya geçilir.

Damadın babası konuyla ilgili görüşlerini almak için başta kardeşleri olmak üzere diğer yakın akrabalara fikir danışır ve onaylarını aldıktan sonra, kızı babasından istemeye gidilir. Bu esnada akrabalarından, kendisine eşlik etmeleri talebinde bulunur. Baba, kız evine belirli gün ve saatte ziyaret ve nişan için müsait olup olmadıklarını sorması için oğullarından birini gönderir.

Kız İsteme ve Söz Kesme

Kız isteme vakti belirlendikten sonra damadın babası, misafir sayısını belirler ve onları rahat ettirmek için imkânlarını seferber edecek ortamı hazırlar. Bu münasebet yaz mevsimine rastlamış ise, bu durumda ağırlama *el-Berrânî* (بِرَّانِي) ya da *ardu'd-diyâr* (أَرْضُ الدِّيَارِ) adı verilen, evin⁵ avlusunda yapı-

⁵ Şam'daki eski Arap evleri, Dehlîz (دَهْلِيْز), Berrânî (بِرَّانِي) ya da *ardu'd-diyâr* (أَرْضُ الدِّيَارِ) veya Cuvvânî (جُوَانِي) ve İvân (إِيْوَان) ya da Lîvân (لِيْوَان) adı verilen dört bölümden oluşmaktadır. Dehlîz (دَهْلِيْز): Üzerindeki hendesi şekilleri oluşturan çivilerin fazlalığıyla bilinen ağır ve oyma tahta kapıdan girişte başlayan ve son zamanlarda koridor olarak da isimlendirilen uzun bir giriş denir. Bu koridordan, gelen misafirlerin ağırlanması için ayrılan küçük bir oda bulunur. Bu koridorun sonunda Berrânî (بِرَّانِي) olarak adlandırılan *ardu'd-diyâr* (أَرْضُ الدِّيَارِ) olarak da bilinen-, ortasında küçük bir fiskiye ve havuz bulunan, etrafı gül, yasemin, çeşitli çiçek ve bitkilerle çevrilmiş, küçük bir bahçe niteliğini taşıyan bölüme geçilir. Bu bölüme; üstü kapalı, ancak etrafı açık, daha çok çardağa benzeyen ve ev büyüklerinin oturduğu İvân (إِيْوَان) -ya da Lîvân (لِيْوَان) -adı verilen bölme yer alır. Cuvvânî (جُوَانِي) adı verilen bölüme, kadın ve çocuklar için ayrılmış Haremlik (الْحَرَمْلِك) adı verilen odalar yer alır. Genelde 11 odadan oluşan Cuvvânî kısmına yabancılar girememektedir, buranın kullanımı yalnız ev halkına aittir. Geniş bilgi için bkz. Muhammed Mervân Murâd, “Ebhâ me'âlimi'l-'imârâti'l-'arabiyye fi Dimaşk: el-Beytu'd-dimeşki” *et-Turâsu-ş-şad bî*, Dimaşk 2013, S. 3, S.41-51; <http://esyria.sy/ecal/article/%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%8A%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82%D9%8A-%D9%88%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%85%D8%A7%D8%B1%D8%A9> (12.11.2015)

lır. Eğer, mevsimlerden kış ise, bu durumda misafirleri ağırlama, misafir odasında gerçekleşir. Bu ortamda, gelinin babası misafirlerini karşılar ve sohbet etmeye başlarlar. Sohbetin uygun bir yerinde, konu mihre, çeyize ve dinî nikâha getirilir. Bu hususlarda tam ittifak sağlandıktan sonra, celsenin güç ve yaş bakımından en ileride olanı ya da en çok tanınanı, bu hayırlı işlerinin yine hayırla sonuçlanması, onlara bereket, mutluluk getirmesi adına dua eder. Bu kişi, önce herkesten, Hz. Peygamber'in sünnetine uygun olarak, Fatiha suresini okumasını ister. Bunun akabinde duasını yapar. O meclisteki herkes, duadaki her cümlenin ardından "Amîn. اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ آمِينَ" (Amîn, Allah'ım sen onlara bu işi hayırlı kıl, Amîn!) der.

Dua faslından sonra, gelinin babasından aile defteri ya da gelinin nüfus cüzdanı istenir. Bu, resmi nikâh işlemlerine hazırlıkların başladığı anlamına gelir. Bu surette dinî nikâh, şer'î mahkeme nezdinde resmîyet kazanacaktır. Bu süreçte her iki taraf da düğün⁶ merasimi için kendilerini hazırlamaya başlar. Bu bağlamda, davetiyeler hazırlanır. Davetiye sayısı genelde kız ve erkek tarafına eşit olacak şekilde belirlenir. Damadın babası, karşılaştırılan düğün gününde Hz. Peygamber'e methiyeler düzüp mevlit okuyacak bir ilahi grubuyla anlaşır.

Kapılar ardına kadar açılır ve davetliler gelirler. Herkes yerini, kendilerinden önce gelmiş olan ilahi grubunun etrafında aldıktan sonra dinî merasim başlar. Genellikle bu ilahi grubunun sağında; damadın babası ya da vekâletini üstlenen kişi (Velî/veliyu emrih), yanında da damadın kendisi oturur. Bu arada kız tarafı ise kapıda bulunur ve gelen misafirleri karşılarlar. Kız tarafının yanında, gelenleri tanıştırmak için damadın erkek kardeşlerinden birisi bulunur. Bu karşılama ve tanışma faslında her iki taraf istisnasız, teker teker birbiriyle tanışır.

Mevlit ve methiyelerin başlangıcı, grup başkanının bir aşır okumasıyla gerçekleşir. Bu aşamada ortamdaki ses ve gürültü son bulur. Sıra kulak verip dinlemeye gelmiştir. Sonrasında mevlid-i şerife başlanır. Bunu Hz. Peygamber'e söylenmiş methiyelerin okunması takip eder.

Okunan mevlid-i şerifin ardından mevsime göre, kış ise *mahlâye*⁷ (مَحَلَايَة), *kuşku'l-fukarâ*⁸ (كُشْكُ الْفُقَرَاءِ), yaz ise *bûzâ*⁹ (بُوْظَة) ikramı yapılır. Bu

⁶ Türk folklorunda önemli bir yere sahip olan düğün türküleri için bkz. Doğan Kaya, *Anonim Halk Şiiri*, Ankara 2004, s. 199-205.

⁷ *Mahlâye* (مَحَلَايَة): Bir tür muhallebi. Geniş bilgi için bkz. <http://www.souronline.org/EventDetail.aspx?id=3602>. (15.12.2015)

⁸ *Kuşku'l-fukarâ* (كُشْكُ الْفُقَرَاءِ): Fıstık ve bademle birlikte servisi yapılan bir tür muhallebi. Lehçelere göre ismi değişen bu tatlı için, Mısır'da *muhelbiyye*, Libya'da *muhallebiyye*, Cezâyir'de *muhallebî* vb. farklı isimlendirmeleri bulunmaktadır. Geniş bilgi için bkz. <http://www.esyria.sy/edamascus/index.php?p=stories&category=misc&filename=201408230107291> (15.12.2015)

⁹ *Bûzâ* (بُوْظَة): El ile dövülerek hazırlanan, içine gül suyu da katılan ve fıstıkla ikram edilen bir tür dondurma. Geniş bilgi için bkz. (<http://tareekaa.com/%D8%A8%D8%AF%D9%88%D9%86-%D9%81%D8%A6%D8%A9/3158-%D8%B7%D8%B1%D9%8A%D9%82%D8%A9-%D8%B9%D9%85%D9%84-%D8%A8%D9%88%D8%B8%D8%A9-%D8%A8%D9%83%D8%AF%D8%A7%D8%B4-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%88%D8%B1%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%88-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%88%D8%B8%D8%A9>) (15.12.2015)

ikramdan sonra, ilahi grubu ve misafirler Hz. Peygamber'e salat ve selam getirmek, Allah'a bu iki çifte tevfiik, başarı, huzur ve mutluluk vermesi adına dua etmek için ayağa kalkarlar. İlahi grubuyla birlikte meclisten ayrılmak isteyenlere *mülebbes*¹⁰ (مُلبَّس) adı verilen fıstıklı bir tatlı ikram edilir. Bu ikramdan sonra, topluluk içinde din adamları ya da bilginlerden biri bulunuyorsa söz hakkı ona verilir, o da evlilik hakkındaki ayet ve hadislerden bahsederek kısa bir konuşma yapar ve konuşmasını, evlenecek çiftlere Allah'tan rahmet, lütuf ve keremiyle ihsanda bulunması duasıyla sonlandırır.

Bu tören esnasında damadın babası, damatla bir odada bir araya gelir ve mahkeme yazıcısı (Kâtibu'l-mahkeme) ya da el-Me'zûn¹¹ evlilik akdini yapar. Bu aşamada görevli, her iki tarafa da nikâh akdiyle ilgili şeri ibareleri telkin eder. Nikâhla ilgili diğer hususlar (mihrin¹² mukaddem mi yoksa muahhar mı olduğu vb.) bu aşamada konuşulur. Her iki tarafın rızası ve onayı, bir perde arkasından ya da yan odada bulunan geline seslenerek alınır.

el-Me'zûn, görevini şu şekilde gerçekleştirir: Damadın babasına seslenerek ardından şöyle tekrar etmesini ister: Falanca oğlu falancayı, akil baliğ olmuş bekâr kızınla, miktarı falanca olan mu'accel ya da mu'ecel mihre Allah'ın ve Resulü'nün sünnetine uyarak evlendirdim. Sonra görevli, gelinin babasına bakar ve ona, ardından tekrar etmesini isteyerek şöyle söyler: Kızımın, falanca oğlu falanca ile .... evlenmesini kabul ettim.

Bu işlemin akabinde el-Me'zûn, her iki tarafa kabul edip etmediğini sorar. Her ikisi de "kabiltu/قَبِلْتُ" diyerek ikrar eder. Bu kabulün duyulmasından sonra¹³, orada bulunan herkes, erkek ve kız tarafına tebriklerini sunar ve dualarını ederler. Damadın babası, mihrî gelinin babasına takdim eder. Şahitlerle birlikte nikâh akdi imzalanır. Bu şekilde nikâh işlemi sonlanır.

İç kısımda bulunan kadınlara bu akdin bittiği haberi ulaşır ulaşmaz¹⁴, ilk olan şu zılgıt çekilir:

¹⁰ Mulebbes (مُلبَّس): Dış renkli çikolata kaplı, içinde badem bulunan bir tür şekerleme. Geniş bilgi için bkz. <https://ar.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D9%84%D8%A8%D8%B3>. (15.12.2015)

¹¹ el-Me'zûn (المَآذُون): Arap ülkelerinde, dinî nikâhı kıymakla görevli memur. Şam kırsalında bu dinî görevliye Molla (مَلَا) denilmektedir. (bkz. Muhammed es-Semmûrî, "Tekâlidü'z-zevâc fi'l-cezirâti's-sûriyye", *es-Sekâfetu'ş-ş'a'biyye*, Kış 2012, S. 16, s. 93)

¹² Şam kırsalında mehîre, es-Siyâk (السِّيَاك) denilmektedir (bkz. es-Semmûrî, *a.g.m.*, s. 93)

¹³ Bu ilana, tesmî' (تَسْمِيع) musârara (مُسَارَرَة) ve ittifâk (اتِّفَاق) gibi isimler de verilmektedir (bkz. Adil el-Batûsî, "el-Egâni'ş-ş'a'biyye fi'l-a'râsi'l-'arabiyye", *es-Sekâfetu'ş-ş'a'biyye*, Kış 2011, S. 12, s. 18).

¹⁴ Kadınlardan bu aşamadan sonra kendi aralarında yaptıkları eğlencelere, mihr (مِهر), zehbe (زَهْبَة), dezze (دَزْزَة) ve melîk (مَلِيك) denilmektedir (bkz. el-Batûsî, *a.g.m.*, s. 18).

أَوْهَا¹⁵ كَتَبُوا كِتَابَهَا
 أَوْهَا وَعَلَّوْ جَوَابَهَا
 أَوْهَا وَسَوَّدَتْ وَرَقَّتْهَا
 لِي لِي لِي لِي لِي¹⁶
 Akdini yazmışlar,
 Cevabını yüksek sesle söylemişler,
 Kâğıdını karalamışlar¹⁷.
 Oyy oyy oyyyy...

Bu aşamada damadın bilezik, kolye vb. bir hediye getirmesi âdettendir. Bu hediyenin, geline kendisinin takması konusunda ısrarcı davranır. Gelinin yanına girer, önce yüzüğü sonra da getirdiği hediyesini, kadınların zılgıtları arasında takar.

Çeyiz Alma

Kız ve oğlan tarafı, çeyizle ilgili her türlü hususta ittifak ettikten sonra, özellikle kız tarafı kendisini ilgilendiren bu görevi hakkıyla yerine getirmek için bir koşuşturma içine girer. Kız tarafının hazırlığı genellikle pamuk ve elyaf yastık, halı ve perdeden oluşan döşeme, damada verilecek ve özel eşyaların muhafaza edildiği özel bir sandık, ayna, yorganlar, yastık yüzleri, küçük bir somya, çeyizin temel parçalarından olan seccade, duvara asmak için kullanılan süslenmiş bir Kur'ân-ı Kerîm mahfazasından oluşur. Kız tarafının hazırlayacağı çeyizde¹⁸ genellikle, süs niteliği taşıyan eşyalar da bulunur. Bunlar işlemeli bir tepsi, altın yaldızla süslenmiş bardak, kaşık, çatal, bıçak, leğen vb. eşyalardan oluşur. Çeyizin olmazsa olmazları arasında 'ulbetu mekkî' (عُلبَةُ مَكِّي)¹⁹ de bulunmaktadır. Bu, yaşlı kadınlar tarafından yapılan ve ten renginin beyazlaştırılmasında kullanılan kimyevi bir makyaj malzemesi ve diğer makyaj malzemelerinin

¹⁵ Zılgıt, Şam yöresinde genellikle أَوْهَا/Aviha, Halep yöresinde ما/hâ olarak telaffuz edilen bu ibarelerle başlatılır. "Amanın, oyy" vb. anlamlara gelen bu ibarelerin zılgıt öncesinde terennümü, dinleyicilerin dikkatini çekmek içindir. Zılgıta başlarken terennüm edilen bu ibareler, bölgeden bölgeye farklılık arz edebilmektedir. Örneğin, Suriye'nin bazı bölgelerinde, أَوْهَا/ihâ, أَيْهَا/eyhâ, أَوْيها/vihâ, أَوْيها/âvihâ, أَيْها/âyhâ, أَيْيها/âyihâ, يَا يَا يَا yâ, أَوْهَا/evhâ, أَوْهَا/âvhâ, أَوْيها/evih, أَيْيها/ehî, هَيْه/hiyh, هَيْ/hî, هَا/hâ hâ, هَا/âh, هَا/hâ, هَا/hâ ve هَيْ/hî şeklinde zılgıtlara başlanılmaktadır. (Geniş bilgi için bkz. Mahmûd Muflih el-Bekr, *Urcüzetu'l-mer'a fi bilâdi's-Şâm "el-Mahâhâ"*, Menşûrâtu'l-hey'eti'l-'âmmeti's-Sûriyye li'l-kuttâb, Dimaşk 2014, s. 12-29). Bu ibare(ler) her zılgıtta bulunduğu için, bundan sonraki zılgıt çevirilerinde anlam olarak verilmeyecektir.

¹⁶ Zılgıtın metni için bkz. Muhyiddin Kayrût, *Zegârid ve emsâl ve 'arâdât şâmiyye*, Dimaşk 1994, s. 11.

¹⁷ Bu ibare ile evlilik akdinin tamamlandığı, siyah mürekkebin beyaz kâğıda döküldüğü anlaşılır.

¹⁸ Kız çeyizine Şam kırsalında ez-Zehâb (الزَّهَاب) da denilmektedir.(bkz. Muhammed es-Semmûrî, "Tekâlidu'z-zevâc fi'l-cezirâti's-sûriyye", *es-Sekâfetu's-Şa'biyye*, Kış 2012, S. 16, s. 94).

¹⁹ Bu çeyiz müstemilatı, Şam halk atasözlerinde "أَوْهَا عُلبَةُ مَكِّي كَانَتْ الْحَالَةَ بِنَيْكِي" ('ulbetu mekkî olmasaydı, durum içler acısıydı!) şeklinde yer almaktadır. Gerdék gecesinde sonraki sabah, gelininin makyajsız hâlini gören kaynanası, "Eğer 'ulbetu mekkî olmasaydı ağlanacak durumdaymışın!" diyerek gelininin takılır ve bir başka âdet de bu şekilde yerine getirilmiş olur.

içine konduğu özel bir kutudan ibarettir. Çeyizde yer alan diğer eşyalar arasından, gelin ve damat için çeşitli elbiseler de bulunmaktadır²⁰.

Sıra çeyizin damat evine götürülmesine geldiğinde, bunun için özel bir konvoy oluşturulur ve çeyizi almaya gelen damat tarafının öncülüğünde, gelin tarafı da eşlik ederek şu zılgıtlar söylenir²¹:

أُوها اللهُ يَسَلِّمُكَ يَا أَبُوها
أُوها يَكْتَرُ خَيْرَكَ وَالْمَالَ عَلَيكَ
أُوها وَاللهُ طَلَعَ مِنْ دَارِكَ طَلَعَ
أُوها طَلَعَ جِهَازَ الْمُدَلَّةِ طَلَعَ

لي لي لي لي ليش

Allah senden razı olsun ey babası!

Allah senin üzerindeki hayrını ve parasını arttırsın.

Vallahi evinden çıkan çiçeğin özü gibidir.

Nazlı kızın çeyizi evinden çıktı.

أُوها يَا عَرُوسِ يَا بِنْتَ الدَّلَالِ وَالْخَيْرِ
أُوها يَا بِنْتَ طَلَعَ بِجِهَازِكَ أَلْفُ كُمْ وَدِيلِ
أُوها يَا بِنْتَ طَلَعَ بِجِهَازِكَ أَلْفُ سَرِيَّةِ
أُوها وَمِئَةَ شَبِّ شَدَّو رِكَابِ الْخَيْلِ

لي لي لي لي ليش

Nazlı ve hayırların kızı olan gelin!

Çeyizinin ardından bin elbisesi (evden) çıkan!

Çeyizinin ardından bin yatak ve yastık çıkan!

Çeyizin bulunduğu at arabasını yüzlerce gencin çektiği!

Bu zılgıtlar eşliğinde çeyiz, damat evine nakil için yola çıkar. Çeyiz, damat evine ulaştığında çeşitli zılgıtlar söylenir. Bunlar arasında damadın annesinin söylediği şu zılgıt örnek olarak verilebilir:

أُوها وَمِئَةَ السَّلَامَةِ
أُوها وَأَهْلًا فِيكُمْ أَهْلًا
أُوها وَالْفَرَحِ بِدِيَارِكُمْ
أُوها وَأَنْشَأَ اللهُ عُمُرَهُ مَا بِيخَلًا

لي لي لي لي ليش²²

Yüzlerce selam olsun size!

Hoşgeldiniz safalar getirdiniz!

²⁰ Geniş bilgi için bkz. (Hasen Necât Kassâb, *Hadîsu Dimaşk*, Dâru Tallâs, Dimaşk 1988, s. 13-17).

²¹ Bu aşamada terennüm edilen diğer zılgıtlar için bkz. (Karin Sâdir, *Zegâridu'l-a'râs fi bilâdi's-Şâm*, Menşûrât vizâratî's-sekâfe, Dimaşk 2010, s. 8-10).

²² Sâdir, *a.g.e.*, s. 9

Beldenizde mutluluk eksik olmasın!

İnşallah Allah orayı mamur kılsın, ve (orası) boş kalsın...

Bu işlemlerden sonra çeyiz, gelin ve damat annelerinin eşliğinde eve yerleştirilir. Daha sonra evin kapısı kapatılır ve böylece bu aşamadaki işlemler de tamamlanmış olur.

Hamam Faslı

Sıra, gelinin hamama götürülmesine gelmiştir²³. Bu aşama, genelde düğünden üç gün önce gerçekleştirilir. Bu gün için elbise, havlu vb. malzemeler hazırlanır. Bu arada gelinin annesi gelinin halaları ile teyzelerini ve yakın akrabaları ile komşuları davet eder. Belirlenen günde, hazırlığı yapılan eşyaları da alarak toplu bir şekilde hamama giderler. *Sâhibetu'l-Hammâm* (صاحبة الحمام) ya da *el-mu'allime* (المُعَلِّمة) adı verilen hamamın kadın ağası, topluca oraya gelen gelinin yakınlarını samimi bir selamlamayla karşılar ve onları içeriye bu-yur eder. Genelde bu karşılamada şu ve benzeri ibareler yer alır:

أَهْلًا وَسَهْلًا فَيُكْنِ. وَاللَّهِ أَنْتَوْنَا وَشَرِّقْتُو. أَهْلًا بِالْعَرُوسِ. يَخْزِي الْعَيْنَ وَمَا شَا اللَّهُ حَوْلَكَ. اللَّهُ بِهَيْبَتِكَ
... بِالْعَرِيسِ

Hoşgeldiniz, safalar getirdiniz! Allah'a yemin olsun ki siz bize iyi dost oldunuz ve şeref verdiniz. Gelin sen de hoş geldin! Kem gözler gitsin, Allah seni maşallah'la kuşatsın. Allah sana damadı hayırlı kılsın inşallah.

Bu alay, hamamda kendileri için ayrılmış bölmeye girer. Bu bölme *el-berrânî* (البَرَائِي)²⁴ olarak adlandırılır. İçerideki bütün hazırlıklar bitene kadar alay burada bekler. Çok geçmeden *el-mu'allime*'nin sesi duyulur: "الْمَيْة سَخْنَة" (Su sıcak ey cemaat! Her şeyi istediğiniz şekilde hazırladık, fazlası da var...). Bu sesle birlikte, grup *el-vustânî* (الْوُسْطَانِي)²⁵ olarak adlandırılan orta ve sonrasında *el-cuvvânî* (الجُؤَانِي)²⁶ olarak adlandırılan asıl kısma geçerler. Bu sırada zılgıtlar söylenmeye başlar.

²³ Geniş bilgi için bkz. Mahmûd Muflih el-Bekr, *el-'Ursu's-ş'a'bi (et-Tervîde)*, Beyrut 1995, s. 28-33; Hâlid 'Avvâd el-Ahmed, *'Âdâtü mu'tekadât fi muhâfazati Hums*, Menşûrâtü'l-hey'eti'l-'âmmeti's-Sûriye li'l-kuttâb, Dimaşk 2011, s. 33-40.

²⁴ *El-Berrânî* (البَرَائِي): Hamamın giriş kısmı sayılan bu bölüm, Osmanlı hamamlarında *soğukluk* olarak isimlendirilmiştir. Soyunmalık olarak da adlandırılan bu mekânda, hamam sonrası keyifli sohbetler de yapılabilmektedir. el-Ahmed, *a.g.e.*, s. 33; *Soğukluk* hakkında geniş bilgi için bkz. Yılmaz Önge, "Anadolu Türk Hamamları Hakkında Genel Bilgiler ve Mimar Koca Sinan'ın İnşa Ettiği Hamamlar", *Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, c. 1, 1988, s. 407).

²⁵ *el-Vustânî* (الْوُسْطَانِي): Sıcaklık bölümünde terledikten sonra, kesenin yapıldığı alandır. Osmanlı hamamlarında *ılıkıkya* da *aralık* olarak isimlendirilmiştir. el-Ahmed, *a.g.e.*, s. 33. (Aralık hakkında geniş bilgi için bkz. Yunus Kaplan, "Türk Hamam Kültürünün Divan Şiirine Yansımaları", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum 2010, S. 44, s. 132).

²⁶ *el-Cuvvânî* (الجُؤَانِي): Göbek taşı, eyvanlar ve halvetlerden oluşan bölümdür. Osmanlı hamamlarında sıcaklık olarak isimlendirilmiştir. el-Ahmed, *a.g.e.*, s. 33; *Sıcaklık* hakkında geniş bilgi için bkz. Önge, *a.g.e.*, c. 1, s. 409).

Gelinin annesi²⁷:

أَوْهَا يَا صَحْن تَيْن
أَوْهَا وَمَجَلَّل بِالْيَاسَمِينِ
أَوْهَا وَعَرُوسَتْنَا صَغِيرَةَ
أَوْهَا مَا طَبَّقْتَ الْعَشْرِينَ
لِي لِي لِي لِي لِي لِي²⁸

*Bir tabak incir gibi olan,
(Tabağı) yaseminle dolu olan,
Bizim gelinimiz küçükmüş,
Daha yirmisine bile varmamış...*

أَوْهَا شَوْ هَالْتَهَّارِ اللَّايِقِ
أَوْهَا وَفَرِحَتْ كَلِّ الْخَلَايِقِ
أَوْهَا وَطَقَّتْ قُلُوبَ الْأَعَادِي
أَوْهَا لِمَا حَقَّتْ كَلِّ الْحَقَائِقِ
لِي لِي لِي لِي لِي لِي

Ne güzel bir gün!

*Bütün yaratılmışlar da seviyor,
Düşmanların kalbi çatlıyor.
Bütün iyilikler (gerçekler) gerçekleştiği için...*

Damadın annesi:

أَوْهَا يَامَا دِبْكَو بِرِجْلِهِمْ
أَوْهَا وَيَامَا تَغَامَزُوا بَعَيْنِهِمْ
أَوْهَا وَقَالُوا مَا بِيْتَزُورُ²⁹
تَزُورُ وَقَلَعَ عَيْنَيْهِمْ
لِي لِي لِي لِي لِي لِي

*Ayaklarıyla halay çekiyorlar anneciğim!
Gözlerinin ucuyla bakıyorlar anneciğim!
Onun için evlenemez dediler.
Gözlerine soka soka evleniyor işte...*

Kadınlardan biri:

²⁷ Bu aşamada söylenen zılgıtlar için bkz. <http://m3hdna.ahlamontada.com/t12759-topic>(19.12.2015)

²⁸ Bu zılgıtın bir benzeri de, Lübnan düğün zılgıtlarında yer almaktadır. Geniş bilgi için bkz. Hasan Emin el-Ba'îni, *el- 'Ádât ve't-tekâlid fi Lubnân fi'l-efrâh ve'l-a 'yâd ve'l-ahzân*, Beyrut 2001, s. 210.

²⁹ Aslı بِيْتَزُوج (biytzevvec) olan kelime, Halep lehçesinde cim harfinin ze olarak telaffuz edilmesinden, تَزُورُ (biytzevvez) şeklinde yazılmıştır.

أَوْهَا زَقَزَقَ الْعَصْفُور
أَوْهَا وَتَخَبَّأَ بَيْنَ السُّورِ
أَوْهَا وَالْعِدُوَّ مَا نَالَ مَرَادُو
أَوْهَا وَكَلَّ يَوْمَ عَنَا فَرَحَ وَسُرُورِ
لي لي لي لي ليش

Kuşlar şakıdı da şakıdı.

Yapraklar arasına gizlendi.

Düşmanlar muradına eremedi.

Her günümüz böyle, mutluluk ve sevinçle dolu olsun...

أَوْهَا دَخَلَكَ يَا مَوْلَى لَقِينِي
أَوْهَا وَمِثْلَ السَّيْكَارَةِ لَا تُوَجِّعِينِي
أَوْهَا أَنَا هَوْنُ بَرْدَانَةِ
أَوْهَا بِتَوْبِكَ دَخَلَكَ لَقِينِي
لي لي لي لي ليش

Allah için beni kucakla anneciğim!

Sigara gibi beni yakma (canımı acıtma).

Ben burada üşüyorum!

Allah için elbisenle sar beni...

Bütün kadınlar hep bir ağızdan:

أَوْهَا وَمَا شَا اللَّهُ
أَوْهَا وَاسْمِ اللَّهِ
أَوْهَا وَنَحْنُ صِرْنَا أَهْلِيَّةَ
أَوْهَا وَالْعِدُوَّ مَا يُؤَفِّقُهُ اللَّهُ
لي لي لي لي ليش
Maşallah!

Allah'ın ismiyle,

Biz artık bir aile olduk.

Allah düşmanları muvaffak etmesin...

Bu tür zılgıtlar eşliğinde, gülerek, şarkı söyleyerek ve yıkanarak hamam faslı tamamlanır. Bu faslın ardından, orada bulunanlar bir halka oluştururlar ve hamamın resmi âdeti olan yemek faslına geçilir. Gelinin güzel görünmesi için herkes elinden geleni yapar ve sonrasında evleri-ne dönerler.

Düğün gününe üç gün kala gelinin, günde birkaç kez olmak üzere, her gün bedenine gül ve menekşe sularıyla masaj yapılır.

Düğün Günü

Düğün günü gelinin hazırlığı ikinci vakti başlar. Evin *ivanında* bulunan, biraz yüksek bir koltuk hazırlanır. Bu koltuğa *mastaba* (مَصْطَبَة) adı verilir. Gelin buraya oturtulur. Gelinin saçı, yine zılgıtlar eşliğinde, gelen davetlilerin de katılımıyla taranmaya başlanır.

Kadınlardan biri³⁰:

أُوها يا شَعْرَ فِلاَنَة³¹ يا قَصاقِصِ الدَّهَبِ
 أُوها يا شَعْرَ فِلاَنَة شافَهُم العَرِيسِ وَقَلَبِ
 أُوها يا شَعْرَ فِلاَنَة يا طوولِ طوولِ
 أُوها يا شَعْرَ فِلاَنَة يا بِنْتَ الأُصولِ
 لي لي لي لي ليش

*Saçları altın sarısı olan falancanın saçı,
 Saçını görünce damadın kendini kaybettiği falancanın saçı,
 Falancanın saçı, ne kadar da uzunsun sen!
 Asaletlilerin kızı olan, falancanın saçı...*

Daha sonra, bugün gibi her güzel günde söylenebilecek zılgıtlar karşılıklı söylenmeye başlanır ve gelinin annesi şöyle der:

أُوها وَها لَيْلَة ما في مِتلَها
 أُوها يا رَتِ اللَّيالي كَلَّها مِتلَها
 أُوها وَها لَيْلَة بِنْتي عَروسِ
 أُوها وَكَلِّ الحَبابِ فِرَحَتِ إلِها
 لي لي لي لي ليش

*Bu gecenin bir benzeri var mıdır acaba?
 Keşke bütün geceler aynen böyle olsa!
 Bu gece kızım gelin oluyor!
 Bütün dostlar, buna sevincinden uçuyor...*

Bunu duyan, gelinin hala ya da teyzelerinden biri şöyle söyler:

أُوها يا مَنْ شَعْرَها عَ راسِها كِدا سِ كِدا سِ
 أُوها يا مَنْ دَبَلتِ عُيونَها مِنْ غَيرِ نُعاسِ
 أُوها شَبَهتِ حَمرةَ حُدودِكَ لَوَرَقِ البِساسِ
 أُوها طَهَ وَيسِ يَجِبروكِ مِنْ عُيونِ النَّاسِ
 لي لي لي لي ليش³²

Ey saçları, başının üzerinde kat kat olan,

³⁰ Bu aşamada söylenen zılgıtlar için bkz. Sâdir, a.g.e., s. 10

³¹ Burada gelinin adı söylenir.

³² Muhammed Halid Ramazan, *Zagrûde (dirâsât fi'z-zagrûdeti's-ş-a'biyyeti's-Sûriyye)*, Menşûrâtü'l-hey'eti'l-'âmmeti's-Sûriyye li'l-kuttâb, Dımaşk 2009, s. 19.

*Ey, uykusuz biri gibi gözleri kısık olan³³,
Ey yanağının alı, rezene yaprağına benzeyen!*

Tâhâ ve Yâsîn suresi seni insanların kem gözerinden korusun...

Bu zılgıtlar eşliğinde geline, gelinliği giydirilir ve makyajı yapılır. Altın yüzüğü, bilezikleri, inciden kolyeleri takılır. Başına, herkesçe malum olan bir taç giydirilir. Sonrasında gelin oturtmasına geçilir. *Es-Samde* (الصَّمْدَة) olarak isimlendirilen bu fasılda gelin, büyük bir koltuğa oturtulur ve çevresinde, onun için hayır duada bulunulup şarkı söylenir ve oyun oynanır³⁴. *Es-Samde*'nin gerçekleştiği ortamda bulunan kadınlar, beğenilerini ifade etmek ve nazardan sakındırmak için, "اسمَ اللّٰهِ عَلَيْكَ. اسمَ اللّٰهِ عَلَىٰ بَدَنِكَ. حَصَّنْتَ بِاللّٰهِ. اسمَ اللّٰهِ وَمَا شَا اللّٰهُ" (Allah'ın ismi üzerine olsun; Allah'ın ismi bedenin üzerine olsun! Seni Allah korusun; Allah'ın ismiyle maşallah!) vb. ibareleri dillerinden düşürmezler.

Gelin oturtması (es-Samde) bu şekilde akşam ezanına kadar devam eder.

Bu süreçte gelen davetlilere kahvenin yanında *kuşku'l-umerâ'* (كُشْكُ الْأُمْرَاءِ) adı verilen bir tür muhallebi ya da çeşitli tatlıların, meşrubatların, fıstıklı lokumların ikramı yapılır. Bu ikram, düğün vaktinin durumuna göre yaz-kış değişiklik arz edebilmektedir.

242

S B A R D
YIL / YEAR 14
SAYI / ISSUE 27
BAHAR / SPRING
2016/1

Gelin Alma

Sıra gelinin uğurlanmasına gelmiştir. Bu aşama, *es-Samdeden* hemen sonra şu zılgıtların eşliğinde gerçekleşir³⁵:

أَوْهَا عَ الْهَادِي عَ الْهَادِي
أَوْهَا رَجِعْنَا وَمَعْنَا غَزَالَهُ
أَوْهَا وَأَصْطَادَهَا يَا عَرَّيسَ
أَوْهَا إِذَا كُنْتَ صَيَّادِي
لِي لِي لِي لِي لِي لِي
Yavaş olun, yavaş!

Yanımızda bir ceylan yavrusuyla döndük.

Damat, sen onu avla!

Eğer iyi avcılardan biriysen...

Kadınlardan biri:

أَوْهَا يَا عَارُوسَ اللّٰهِ يَكُونُ مَعَكَ
أَوْهَا هَالِكِي كُلِّهِ مَا يَنْفَعَكَ
أَوْهَا إِنْ كَانَ إِلَيْكَ شَيْءٌ مِّمَّارِ

³³ Şam halkı, kadının gözlerinin biraz kısık olmasını, ona ait bir güzellik olarak kabul etmektedir.

³⁴ Gelin ve damadın oturduğu bu koltuğa, Lübnan halk kültüründe *bulûc* (بُلُوج) adı verilmektedir. Geniş bilgi için bkz. Şerif Ken'âne, Abdullatif el-Bergûsî, Hânî el-'Amd, Ömer es-Sârîsî, *el-Me'sûrâtü's-şâ' biyye*, Amman 2009, s. 176.

³⁵ Bu aşamada söylenen zılgıtlar için bkz. Sâdır, a.g.e., s. 52

أُوها بِالْحَيْطِ عِنْدَ أَهْلِكَ قَلْعِيهِ وَخَدِيهِ مَعَكَ

لي لي لي لي ليش

Allah seninle beraber olsun gelin!

Bu ağlamanın sana hiçbir faydası yoktur!

Sana ait, bir çivi bile varsa,

Baba evinde bir ipin bile kalsa, al götür yanında.

Gelinin annesi:

أُوها يا حَبِيبَتِي أَنَا مَا بَحْتَاكِ وَصَبَّكَ

أُوها لَا تَخَلِّي حَدَّ مِنْ بَيْتِ حِمَاكِ يَشْكِيكَ

أُوها حَبِيبِي حِمَاكِ وَحَبِيبِي السَّلْفِ وَالْجَارَةِ

أُوها وَحَبِيبِي حِمَاتِكَ هِيَ بَدَلُ أُمَّكَ تُرَبِّيكِ

لي لي لي لي ليش

Canım kızım, sana nasihat etmeme gerek yok!

Kayınbabanın evinde kimsenin seni şikâyet etmesine izin verme.

Kayınbabanı, eltini, komşunu sev.

Kaynananı sev, çünkü o annen gibidir, seni yetiştirir...

أُوها يَا نَاسَ صَلَّوْ عَ رَسُولِ اللَّهِ

أُوها عَيْنِ الْحَسُودِ تَبْلَى وَتَنْبِقُ لَبْرًا

أُوها عَيْنِ يَلِي شَافَتِ الْعَرُوسِ وَمَا صَلَّتْ عَ النَّبِيِّ

أُوها تَطَّقِ وَتَمُوتِ وَمَا يَغْفَرُ لَهَا اللَّهُ

لي لي لي لي ليش³⁶

Ey insanlar, Hz. Peygamber'e salatu selâm getirin!

Kem gözler kurusun ve yerlerinden dışarı çıksın!

Gelini gören gözün sahibi Hz. Peygamber'e salatu selâm getirmese,

Ölsün gebersin de Allah onu bağışlamasın...

Gelini almaya gelen grup, bu zılgıtlar eşliğinde gelini alır ve eve varırlar.

Eve girerken gelinin yanında zılgıt çeken kadınlar (el-Med'uvvât/الْمَدْعُوات) devreye girer, mutluluk ve sevinç ibareleriyle dolu zılgıtları söylerler.

et-Telbîse (التلبسة) olarak adlandırılan bir tür kutlamadan önce, geline elbise giydirilir ve giydirilen her bir elbise için ayrı şeyler söylenir. Daha sonra *et-Teftîliyye* (التفتيلية) olarak adlandırılan bir merasim yapılır. Bu aşamada, gelinin üzüntüsünü azaltıp onu sevindirmek için kadınlar zılgıtlar eşliğinde oyun

³⁶ Bu zılgıtın bir benzeri de, Lübnan düğün zılgıtlarında yer almaktadır. Geniş bilgi için bkz. Frederik Ma'tük, *et-Tekâlid ve'l-'âdâtu'-ş-ş-a'biyyetu'l-Lubnâniyye*, Trablus, b.t.y., s. 52.

oynar. Birtakım endişelere kapılan gelinin bunlardan kurtulması için yapılan bu küçük merasimde damadın annesi zılgıtına şöyle başlar:

أُوها زَقَرَقِ العَصْفورَ لَأَنْفَلَقَ
أُوها بِيــــنِ الدَّوَالِي وَالْوَرَقِ
أُوها يَا مَحَلًّا شَوْفَةَ الغَايِبِ
أُوها وَوَجْهَهُ مَكَلَّلٌ بِالْعَرَقِ
لي لي لي لي لي ليش

*Serçe, çatlayana kadar ötsün
Sarmaşıkların ve yaprakların arasında.
Gurbette olan kimseyi görmek ne güzeldir!
Alını terli olan kimseyi...*

Bu ve benzeri birçok zılgıt bu merasimde dile getirilir. Eğer gelin beyaz tenli ise zılgıtlarında benzetme; beyaz gül anlamına gelen *el-Fulle* (الْفُلَّة) ile, gelin esmer ise bu durumda kırmızı gül anlamına gelen *el-Verdetu'l-Cûriyye* (الْوَرْدَةُ الحُورِيَّة) ile yapılır.

Diğer tarafta ise damadın hazırlanmasına başlanmıştır. Bu aşamada, damat erkek kardeşleri ve bazı arkadaşları ile hamama giderler. Hamamdan sonra berber damadın evine gelerek onun saç ve sakal tıraşını yapar. Aynı gün, akşam namazından sonra *telbîse* (تَلْبِيسَة/damatlık giydirme) merasimine geçilir. Bu merasim damadın evinde gerçekleştirilmez. Çünkü bu aşamada damadın evi kadınlarla doludur. Merasim için gelen erkek misafirler ise ak-raba, tanıdık ya da komşularının evlerinde konaklarlar. Misafirler bir müddet kendi aralarında sohbet ettikten sonra, damat tarafını tebrik ederler. Daha sonra damadın evinde mevlid-i şerif okunur, misafirlere şeker ve içecek ikramı yapılır.

Bu sırada sağdıç, damat, damadın amcaları ve arkadaşlarından bazıları kalkar ve damatlık giyimi için hazırlanan odaya geçerler. Bu odada, eski elbiselerini çıkaran damada yeni damatlığı giydirilir ve çeşitli parfümler sürülür. Damadı, damatlığı içinde gören davetliler arasında biri öne çıkarak, yüksek sesle şöyle der:

عَرِيسَ الرِّينِ يَتَهَنَّى
يَطْلُبُ عَلَيَّ وَيَتَمَنَّى
Güzel damadımız mutlu olsun!
Benden ne isterse ona verin...

Bu ibareleri duyan diğer davetliler de şu şekilde tekrar ederler:

عَرِيسَ الرِّينِ يَا غَالِي
يَطْلُبُ عَلَيَّ وَيَلَالِي
Güzel damat, çok kıymetli!

Beni istermiş oyy oyyy...

Davetliler arasında yerini alan başka biri şu ibareleri yüksek sesle söylemeye başlar, orada bulunanlar da bunları tekrar ederler:

صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ. زَيْنَ زَيْنٍ. مَكْحُولِ الْعَيْنِ. نَبِيرِ وَعَظْمِيرِ. وَعَالِدُنِيَا. وَهَيْه. مَا شَا اللَّهُ

Gözleri sürmeli, hoş ve güneş gibi parlayan Hz. Peygamber'e dünyada güzel güzel salavat getirin, haydi! Maşallah...

Bu güzel ibareler dillerde dolanırken, damadın bazı arkadaşları ona yaklaşır ve iğne batırır. Bu âdetteki amaç, damada cesaret vermektir.

Damada damatlık giydirme merasiminden sonra, damat davetlilerin ortasına oturtulur ve kılıç kalkan oyunu sergilenir. Bu oyunla birlikte merasimin son aşamasına geçilerek gelini evden almak için yola çıkılır.

Kılıç ve kalkan oyununda usta olan kişiler, gelini almak için yola çıkan davetlilerin önünde maharetlerini sergileyerek yer alırlar. Davetlilerin ortasında, damat, damadın babası, amcaları, dayıları ve bölgenin önde gelen simaları bulunur. Konvoy bu şekilde tamamlandıktan sonra 'akîd³⁷ (عَفِيد/başkan) olarak isimlendirilen biri, konvoyun önüne geçer ve şöyle söyleyerek yürümeye başlar:

يَا أَهْلَ الْعَدِيَّةِ

يَا سَامِعِينَ الصُّوْتِ

يَا رِجَالَ الدِّيْبَرَةِ

اللَّهُ لَا يَقْطَعُ لَكُمْ ذَرِيَّةَ

هِيَ الرَّأْيَةُ الْمَجْلِيَّةُ

Ey düşmandan koruyanlar,

Ey bu sesleri işitenler,

Ey yörenin erkekleri,

Allah sizin soyunuzu kesmesin!

Bu şerefli bir sancaktır!

'Akîd yukarıdaki ibarelerin her birini söylerken onu takip eden düğün konvoyu da هيه (heyye/haydi) diyerek ona eşlik eder. Konvoy bu şekilde ilerlerken 'Akîd aşağıdaki ibareleri yüksek sesle söyler:

كَانَتِ الرَّأْيَةُ وَرَايَةَ نَبِينَا

وَرَايَةَ الْأَنْبِيَاءِ وَالصَّالِحِينَ

وَرَايَةَ سُلْطَانَ الْعَارِفِينَ

وَرَايَةَ الْوَالِيِّ وَالْمُشِيرِ

³⁷ Önceleri sadece Şam ve çevresinde kullanılan bu tabir, geçen yüzyılın 20'lerine ait, Şam sosyal hayatının bir aynası kabul edilebilecek drama türündeki Bâbu'l-Hâra (بابُ الْحَارَةِ) vb. dizilerin yayımlanmasıyla, daha geniş bir coğrafyaya yayılarak Suriye'nin bütün şehirlerinde kullanılmaya başlanmıştır.

وَرَايَةَ شَيْخِ الْحَارَةِ

وَرَايَةَ الْأَكَابِرِ

وَرَايَةَ وُجُوهِ الْحَيِّ

وَرَايَةَ الْعَرِيسِ

وَرَايَةَ أَبِي الْعَرِيسِ

وَرَايَةَ كِلِّ مَنْ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ الْعَدْنَانِ

وَرَايَةَ مَنْ طَيَّبَ اللَّهُ وَجْهَهُ اللَّهُ الدِّيَّانِ

*Sancak, Peygamberimizin sancağıdır,
Peygamberlerin ve salihlerin sancağıdır,*

Arifler sultanlarının sancağıdır,

Vali ve mareşalin sancağıdır,

Mahalle muhtarının sancağıdır,

Büyüklerin sancağıdır,

Mahallenin ileri gelenlerinin sancağıdır,

Damadın sancağıdır,

Damadın babasının sancağıdır,

Adnan'ın soyundan gelen Peygambere salat getiren herkesin sancağıdır,

Deyyân olan Allah'ın, yüzlerini pak kıldığı kimselelerin sancağıdır!

Konvoydaki gençler, onu takiben bu ibarelerinin ardından, "طَيَّبَ اللَّهُ. وَمَا شَأْنُ" (Allah hoş kılsın, Maşallah!) derler.

"Allah" (Allah hoş kılsın, Maşallah!) derler.

Yukarıdaki sancak kaldırma işlemine (er-Râye/الرَّايَة), râyetu sâhibi't-telbîse (راية صاحب التلبسة) denir. Bundan sonra konvoy, kılıç kalkan oynayanların gösterilerini izleyerek yoluna devam eder.

Erkek çocukların konvoyunda ise, yaşı büyük olan biri öne çıkarak, herkesçe bilinen bir tekerleme (uHzüce/أهزوجة) olan aşağıdaki ibareleri söyler, bunu takiben de diğer çocuklar "Yû yû!" (يو يو!) diyerek ona eşlik eder.

يَا أَوْلَادَ مُحَارِبِ

شَدَّوْ الْقَوَارِبِ

قَوَارِبِ صِينِي

شَكْلِ الْفَنِينِي

يَا حَجَّ مُحَمَّدَ

قَدَيْشِ مَصَّمَدَ

مَصْرِيَّةَ مَصَّمَدَ

قَدِ الرَّيْعِيَّةَ

Ey cengaver çocuklar!

*Kayıkları hazırlayın.
Kayıklar sini gibidir,
Cama benzerler.
Ey Hacı Muhammed!
Ne kadar biriktirdin?
Biriktirdiği para
Çeyrek lira civarında...*

Gençlerden oluşan konvoy ise aşağıdaki ibareleri, aralarından birinin söylemesinin ardından tekrar ederler:

*هَيَّ لَيْنَا.. هَيَّ لَيْنَا
ضَرَبِ السَّيْفِ طَاعَ لَنَا
هَيَّ لَيْنَا.. هَيَّ لَيْنَا
عَزِّ الْعَرَبِ بِأَرْضِنَا
Bakın buraya, bakın buraya!
Kılıç kullanımı bize hastır.
Bakın buraya, bakın buraya!
Arapların şerefi, topraklarımızdadır...*

Yörenin önde gelenlerinin içinde bulunduğu konvoy, ellerinde kılıçlarla yürüyerek yine herkesçe bilinen şu ibareleri söylerler:

*قَوْمِ ارْحَلْ يَا أَمِيرَ الشَّامِ
هُونَ مَا بَقِيَ لَكَ مَقَامِ
مَقَامَكَ بِمَكَّةَ
مَكَّةَ عَلَيَّهَا السَّلَامِ...
Ey Şam'ın prensi, kalk ve yola çık!
Senin burada bir makamın kalmadı artık!
Makamın Mekke'dedir.
Ki o Mekke'ye selam olsun...*

Konvoyun en sonunda bulunan başka bir grup ise, kendi 'Akîdlerinin söylediklerini tekrar ederler ve her bir ibarenin sonunda salleynâ/salavat getirdik anlamında (صَلَّيْنَا) derler:

*صَلُّوا لِنَصَلِّي
عَلَيْكَ يَا نَبِينَا
وَعَلَيْكَ يَا تِهَامِي
مِصْرِيَّ وَشَامِيَّ
Siz salavat getirin, biz de getirelim,
Senin üzerine ey Peygamberimiz!
Senin üzerine ey Mekkelî!*

Mısırlı ve Şamlı!

Konvoyun baş kısmında yer alan 'Akîd, şu ibareleri söyleyerek konvoyu ilerletir:

وإن هَلَّلْتِي هَلَّلْنَا لَكَ

صَبَّيْنَا الْبَارُودَ قِبَالِكَ

وإن هَلَّلْتِي يَا عُرُوبِيَّةَ

الوَاحِدَ مِنَّا يَسَاوِي مَيَّةَ

Sen söylersen biz de senin ardından tekrar ederiz.

Silahımızı seni korumak için doldururuz.

Eğer asil Arap gibi düşmanın üzerine atılırsan,

Bizim birimiz, yüz kişiye denk olur!

Bu ibarelerin ardından, gruptaki herkes 'Akîdin söylediği ibareleri tekrar eder ve her cümlenin sonunda, bir ağızdan şu ibareyi söylerler:

...صَلُّوْا عَلَيَّ مُحَمَّدٌ. زَيْنُ زَيْنِ

Güzel olan Hz. Muhammed'e salavat getirin!

Gelinin evine yaklaşıldığında, 'Akîd:

شِنْ كَلِيلَةَ. شِنْ كَلِيلَةَ

شَوْهَا لِلَّيْلَةِ. شَوْهَا لِلَّيْلَةِ

اللَّهُ يَعِينُهُ عَلَى هَا لِلَّيْلَةِ

اللَّهُ يُدَبِّرُهُ بِهَا لِلَّيْلَةِ

مِنْ هَائِلِيَّهَ صَرَلُو عَيْلَةَ

Nasıl bir gecedir bu, nasıl bir gece?

Allah ona bu gece yardım etsin!

Allah ona bu gece desteğini versin!

Bu gece ile onun bir ailesi olacak!

Gelinin baba evinden çıkması sırasında, yerleşik olan inanca göre gelin arkasına dönüp bakmamalıdır. Çünkü geriye dönüp evine bakarsa, eşiyile bir geçimsizlik yaşayacağı ve bunun sonucunda da baba evine tekrar geri geleceğine inanılmaktadır³⁸.

Damadın konvoyu, gelini evinden alıp yeni evine bıraktıktan sonra bu şekilde sonlandırılır. Kapıdan içeriye damat, babası, abisiyle birlikte girer. Bu esnada kadınlar zılgıt çekmeye ve şarkılar söylemeye başlarlar.

Kına gecesi ve düğünün bir bölümünde, damadın yakınlarından bir bayan, damadın arkasına geçer ve elbisesinin bir kısmını ucuna düğüm atılma-

³⁸ Edîb Kundurak, "Ehâzicu'z-zevâc ve mu'tekadâtu'ş-ş'a'biyye", *es-Sekâfetu'ş-ş'a'biyye*, Kış 2013, S. 20, s. 96.

miş bir iğne ve iplikle diker. Halk arasında bunun, damada akrabaları ya da arkadaşları tarafından yapılan sihri boşa çıkaracağına inanılmaktadır³⁹.

Damatla gelin bir süre yan yana kaldıktan sonra gelin ve damadın annesi, gelinle damadı kendileri için hazırlanmış odaya götürürler.

Bu aşamanın öncesinde, damadın annesi oğluna, şu meşhur atasözünü⁴⁰ söyler: "إِقْطَعِ رَأْسَ الْقِطِّ مِنْ لَيْلَةِ الْعَرَسِ"⁴¹ (Kedinin başını gerdek gecesinde kopar!).

Bununla birlikte düğün merasimi tamamlanır, es-Subhiyye (الصُّبْحِيَّة) ve el-Mubâreke (المُبَارَكَة) adı verilen diğer aşamalar sonraki günlerde yapılır.

Sonuç

Düğünler, diğer sosyal ilişkilerde olduğu gibi insanları bir araya getirerek birlikte hareket etmelerini sağlayan kültürel unsurlardandır. Bir toplumun zevki, yaşayışı, hayalleri, hayata dair duygu ve düşünceleri hakkında bilgi edinelebilen en önemli toplantılardan biridir. Bu toplantılarda; insanların dinî görüşleri, dilleri, musikisi, aile bireyleri arasındaki iletişimi ve toplumsal ilişkileri kolaylıkla müşahade edilebilir.

Şam düğünleri de yöre halkının kültürünü yansıtan öğelerden biridir. Aday kızı görmeye gitme, kız isteme, söz kesme, düğün hazırlıkları, nikâh, düğün töreni gibi merasimler; çeyizde bulunan eşyalar; merasimlerde çekilen zılgıtlar halk değerlerinin ürünleridir.

Bu çalışmada Şam düğünleri hakkında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Doğu toplumlarında olduğu gibi Şam'da da düğünler en önemli merasimlerdenidir ve belirli aşamaları vardır: Öncelikle gelin olamaya aday kız görülür, aileler arasında anlaşma sağlandığı vakit karşı taraf evlenecek kız ve erkek hakkında araştırma yapar, sonuçlar uygun olursa erkek tarafı kız istemeye gider ve söz kesilir, gelinin hamama götürülmesinden sonra nikâh merasimine başlanır.

Çeyizde bulunması gereken malzemeler, gelinin güzelleşmesi için yapılanlar, merasimler sırasında ikram edilen tatlılar, zılgıtlar ile zılgıtlarda geçen benzetme ve mecazlar Şam halkının ne kadar ince bir zevke ve estetik anlayışa sahip olduğunu, toplumsal ilişkilere ne kadar değer verdiklerini ve kültürlerinin genişliğini gözler önüne sermektedir.

Şam düğünlerinde zılgıtlar; genellikle evlenecek gençleri övmek veya hüznlerini gidermek için; gelin/damat hazırlanırken, gelinin çeyizi çıkartı-

³⁹ Kundurak, *a.g.m.*, s. 96; Türk düğün gelenekleri için bkz. (Cengiz Çetin, "Türk Düğün Gelenekleri ve Kutsal Evlilik Ritüeli", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara 2008, s. 48, s. 111-126.)

⁴⁰ Düğün hakkında telif edilen halk atasözleri için bkz. Fâris Yusuf, *el-Me'âni'l-ganiyye fi'l-emsâli's-şâ 'biyye*, Hâsbayâ 2013, s. 174-178; İhsan Hindî, *Mu'cemu'l-hikem ve'l-emsâli's-şâ 'biyye*, Menşûrâtü'l-hey'eti'l-'âmmeti's-Sûriyye li'l-kuttâb, Dımaşk 2007, s. 40-41.

⁴¹ Damadın gerdek gecesinde gelinin gözleri önünde kedinin başını kesmesi, Lübnan Halk atasözlerinde şöyle geçmektedir: *يقطع رأس البسّ. يكون ليلة عرس* (Kedinin başı, gerdek gecesinde koparılır!). Yusuf, *a.g.e.*, s. 178. Damadın, otoritesini kabul ettirmek için gerçekleştirdiği bu âdet, bazı Anadolu illerinde ve Güneydoğuda güvercinin başını koparma şekliyle hâlâ uygulanmaktadır.

lırken, gelin evden çıkarken vb. duyguların üst safhaya çıktığı durumlarda söylenir. Bu sayede insanlar, hissettiklerini dile dökerek hem rahatlar hem de hoş vakit geçirirler.

Ayrıca bu çalışmada görülmüştür ki; aile, Şam halkında en önemli unsurlardan biridir. Özellikle annenin evlilik başlangıcında oynadığı rol, ailenin gelin/damat adayını onaylaması, evlenme sürecinin her aşamasında ailenin evlenecek gençlerin yanında bulunması bu görüşü onaylamaktadır.

Informative Abstract

The Weddings of Damascus and Their Ululations

Societies' historical extends, economic structures, settlement formations, relations of production, briefly their cultures determine their marriage manners. Thus, each society or group, whereas they are choosing their marriage manners suitable to their own life style, tries to prevent some which is not appropriate to their life style.

Customs, observances, traditions and folkways directly influence people's emotions, thoughts and behaviours. These cultural elements socially strengthen relations between people and attach them to certain rules. Importance of socio-cultural elements, namely customs, observances, traditions and folkways is that these have some contents which creates them and make them alive.

Weddings, as other social events, are an important cultural occasion that bring people together. It is one of the most important events through which we can gain information about a society's way of life, thoughts, and feelings. In addition to that, that society's religious beliefs, their languages, music, and communication between family members and other social relationships can also be observed.

Weddings in Damascus reflect the culture of the local community. Ceremonies such as going to see the prospective bride, asking for her hand in marriage, preparations for the wedding, the marriage contract, the wedding ceremony, the dowry, and the zilgits (ululations) in the ceremonies are all highly valued by the people.

The Zilgits (Ululations) at these weddings are usually sung during various occasions, for example they may be sung to praise the couple who is going to marry, during the dowry exchange, when the bride is leaving her house, and during extremely happy moments. In this way, people are able to show how they feel and also have a good time.

Objects included in bride's dowry, makeups for bride, desserts served during ceremony, ululations and metaphors in ululations reveal Damascus's people sense of aesthetics, values in social relations and cultural richness.

Keywords: Damascus Weddings, Ulutation, Samdah, Mastabah, Talbeeseh

Kaynakça

- el-Ahmed, Hâlid 'Avvâd (2011) *'Âdât ve mu'tekadât fi muhâfazati Hums*, Menşûrâtu'l-hey'eti'l-'âmmeti's-Sûriyye li'l-kuttâb, Dimaşk.
- el-Ba'înî, Hasan Emin (2001) *el-'Âdât ve't-tekâlid fi Lubnân fi'l-efrâh ve'l-a'yâd ve'l-ahzân*.
- el-Batûsî, Adil (2011) "el-Egâni's-şa'biyye fi'l-a'râsi'l-'arabiyye", *es-Sekâfetu's-şa'biyye*, Kış 2011 (12).
- el-Bekr, Mahmûd Muflih (1995) *el-'Ursu's-şa'bi' (et-Tervîde)*, Beyrut.
- el-Bekr, Mahmûd Muflih (2014) *Urcûzetu'l-mer'a fi bilâdi's-Şâm "el-Mahâhâ"*, Menşûrâtu'l-hey'eti'l-'âmmeti's-Sûriyye li'l-kuttâb, Dimaşk.
- Çetin, Cengiz (2008) "Türk Düğün Gelenekleri ve Kutsal Evlilik Ritüeli", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara 2008 (48).
- Hindî, İhsan (2007) *Mu'cemu'l-hikem ve'l-emsâli's-şa'biyye*, Menşûrâtu'l-hey'eti'l-'âmmeti's-Sûriyye li'l-kuttâb, Dimaşk.
- Kaplan, Yunus (2010) "Türk Hamam Kültürünün Divan Şiirine Yansımaları", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum 2010 (44).
- Kassâb, Hasen Necât (1988) *Hadîsu Dimaşk*, Dimaşk: Dâru Tallâs.
- Kaya, Doğan (2004) *Anonim Halk Şiiri*, Ankara.
- Kayrût, Muhyiddin (1994) *Zegârid ve emsâl ve 'arâdât Şâmiyye*, Dimaşk.
- Ken'âne, Şerif; el-Bergûsî, Abdullatif; el-'Amd, Hânî; Es-Sârîsî, Ömer (2009) *el-Me'sûrâtu's-şa'biyye*, Amman.
- Kundurak, Edîb (2013) "Ehâzîcu'z-zevâc ve mu'tekadâtu's-şa'biyye", *es-Sekâfetu's-şa'biyye*, Kış 2013 (20).
- Ma'tûk, Frederik (b.t.y.) *et-Tekâlid ve'l-'âdâtu's-şa'biyyetu'l-Lubnâniyye*, Trablus.
- Murâd, Muhammed Mervân (2013) "Ebhâ me'âlimi'l-'imârâti'l-'Arabiyye fi Dimaşk: el-Beytu'd-Dimeşki" *et-Turâsu's-şa'bi'*, Dimaşk 2013 (3).
- Nirun, Nihat; Özönder, M. Cihat (1990) "Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçinde Âdetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler", *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*, Ankara.
- Önge, Yılmaz (1988) "Anadolu Türk Hamamları Hakkında Genel Bilgiler ve Mimar Koca Sinan'ın İnşa Ettiği Hamamlar", *Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, c. 1.
- Örnek, Sedat Veysi (1995) *Türk Halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Ramazan, Muhammed Halid (2009) *Zagrûde (Dirâsât fi'z-zagrûdeti's-şa'biyyeti's-Sûriyye)*, Menşûrâtu'l-hey'eti'l-'âmmeti's-Sûriyye li'l-kuttâb, Dimaşk.
- Sâdir, Karin (2010) *Zegâridu'l-a'râs fi bilâdi's-Şâm*, Menşûrât vizâratî's-sekâfe, Dimaşk.
- es-Semmûrî, Muhammed (2012) "Tekâlidu'z-zevâc fi'l-cezirati's-Sûriyye", *es-Sekâfetu's-şa'biyye*, Kış 2012 (16).
- Yusuf, Fâris (2013) *el-Me'âni'l-ganiyye fi'l-emsâli's-şa'biyye*, Hâsbayâ.
- Web Kaynakları:
<http://esyria.sy/ecal/article/%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%8A%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82%D9%8A-%D9%88%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%85%D8%A7%D8%B1%D8%A9> (12.11.2015)

<http://m3hdna.ahlamontada.com/t12759-topic>(19.12.2015)

<http://tareekaa.com/%D8%A8%D8%AF%D9%88%D9%86-%D9%81%D8%A6%D8%A9/3158-%D8%B7%D8%B1%D9%8A%D9%82%D8%A9-%D8%B9%D9%85%D9%84-%D8%A8%D9%88%D8%B8%D8%A9-%D8%A8%D9%83%D8%AF%D8%A7%D8%B4-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%88%D8%B1%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%88-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%88%D8%B8%D8%A9> (15.12.2015)

<http://www.esyria.sy/edamascus/index.php?p=stories&category=misc&filename=201408230107291> (15.12.2015)

<http://www.souronline.org/EventDetail.aspx?id=3602>. (15.12.2015)

<https://ar.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D9%84%D8%A8%D8%B3> (15.12.2015)

Görüşme (Mülakat)

Türkmen asıllı Suriye vatandaşı ve emekli tarih öğretmeni İmân ed-Derâvşe (Ummu Hişâm).